

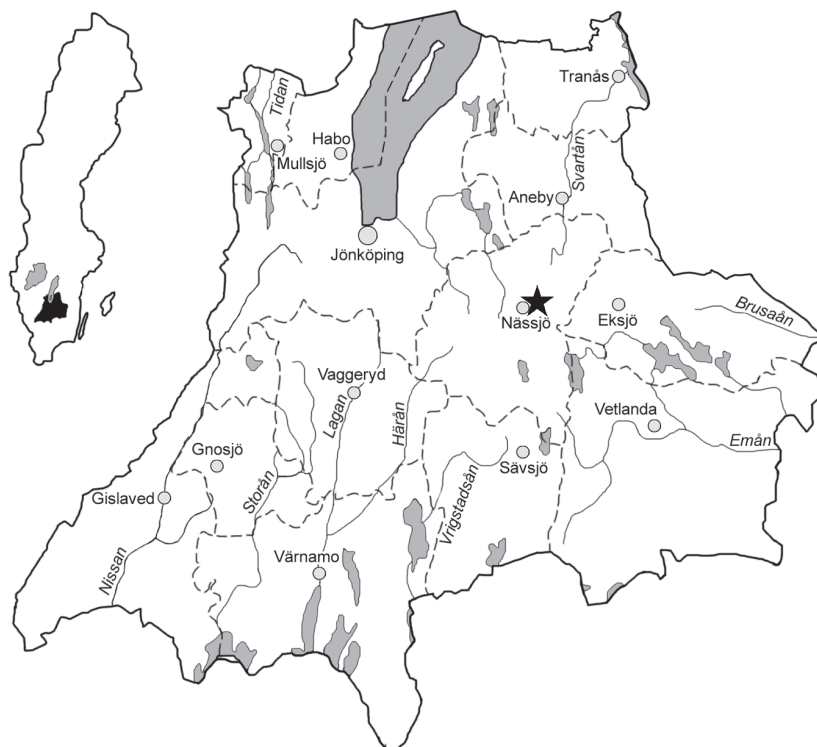
Röjningsrösen utmed väg 954

Arkeologisk förundersökning av ett röjningsröseområde,
RAÄ 384, inför förbättrad trafiksäkerhet utmed väg 954,
Norra Solberga socken i Nässjö kommun, Jönköpings län

Röjningsrösen utmed väg 954

Arkeologisk förundersökning av ett röjningsröseområde, RAÄ 384, inför förbättrad trafiksäkerhet utmed väg 954, Norra Solberga socken i Nässjö kommun, Jönköpings län

Rapport, foto och ritningar: Jan Borg och Anna Ödeén
Grafisk design: Anna Stålhammar
Tryck: Arkitektkopia, Jönköping

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:
© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833.

ISSN: 1103-4076

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2012

Innehåll

Inledning.....	5
Målsättning och metod	5
Topografi.....	5
Fornlämnings- och kulturmiljö.....	5
Tidigare undersökningar.....	6
Resultat.....	6
Röjningsrösen inom vägområdet.....	6
Röjningsröse A139.....	7
Röjningsröse A145.....	9
Röjningsröse A151.....	9
Röjningsröse A156.....	10
Fornlämningen i sin helhet	12
Fynd.....	12
Sammanfattning.....	12
Åtgärdsförslag.....	12
Administrativa uppgifter.....	13
Referenser.....	14
Tryckta källor.....	14
Arkiv.....	14

Bilagor

- Bilaga 1. Vedartsanalysen
- Bilaga 2. ¹⁴C-analysen

Inledning

Under senhösten 2011 genomfördes en arkeologisk förundersökning av RAÄ 384 och RAÄ 394, Norra Solberga socken i Nässjö kommun. Anledningen var Trafikverkets planer på förbättrad trafiksäkerhet av väg 954. Fornlämningarna 384 och 394 är röjningsröseområden och dessa korsas av väg 954. I planeringsstadiet av föreliggande arbete var även id 17, som också är ett röjningsröseområde aktuellt (FIGUR 1). Det området kunde dock uteslutas eftersom den tillfälliga nyttjanderätt som berörde fornlämningen inte utnyttjades. Även RAÄ 394 berördes endast indirekt då den planerade vägsträckan kunde dras söder om själva fornlämningsområdet.

Arealen på RAÄ 384 är 9 hektar. Den korridor utmed vägen som var aktuell för schaktning var 70 meter lång och sammanlagt drygt 20 m bred, det vill säga 8 meter på var sida om vägen.

Beställare av uppdraget var Trafikverket. Fält- och rapportansvarig var Anna Ödeén, antikvarie vid Jönköpings läns museum.

Målsättning och metod

Syftet med förundersökningen var att fastställa och beskriva fornlämningens karaktär, sammansättning och ålder. Syftet var också att fastställa fornlämningens utbredning.

För att uppnå detta gjordes en kartering och ytkaraktärisering av röjningsröseområdet. En avgränsning gjordes också inom vägområdet för att visa på vilka ytor som kunde bli aktuella för schaktning.

Inom vägområdet snittades fyra röjningsrösen. De fotograferades digitalt och dokumenterades, ett genom profilritning i skala 1:20 och de övriga tre med matrisskiss. Sex prover för ^{14}C - och vedartsanalys samlades in fördelat på tre röjningsrösen.

Den södra begränsningen av RAÄ 394, där vägsträckan kunde förläggas söder om själva fornlämningen, märktes ut i fält med fornlämningsband för att undvika intrång.

Topografi

Röjningsröseområdet ligger på en höjdrygg och på dess svaga sluttningar som vetter åt alla väderstreck. Området består av ställvis blockig moränmark och avgränsas i norr och öster av våtmarker. Området är beväxt med äldre barrskog framförallt gran.

Fornlämnings- och kulturmiljö

Inom RAÄ 384 finns tre kolningsanläggningar, två efter resmilor RAÄ 364 och 368 samt en efter en liggmila RAÄ 385 (FIGUR 1). Resmilornas antikvariska bedömning är övrig kulturhistorisk läm-

FIGUR 2. Del av vägområdet från öster. Foto: Jan Borg.

ning och liggmilans är fast fornlämning.

I närområdet i övrigt är det den fossila åkern som är den dominerande lämningstypen. Det finns också, förutom de som nämnts ovan, ett flertal kolningsanläggningar i form av kolbottnar efter resmilor. I övrigt är det torplämningar och stenmurar som är mest förekommande. I Långarum, som ligger cirka 700 meter väster om röjningsröseområde RAÄ 384, har två lösfynd gjorts, ett av en tjocknackig bergartsyxa (RAÄ 198) och ett av en flintmejsel (RAÄ 197). Gravar finns på mellan 1-2 km från förundersökningsområdet varav ett av Smålands finaste gravfält, Domaresätet, (Norra Solberga 23:1), ligger ca 2 km nordväst om undersökningsområdet.

Under den arkeologiska utredningen som genomfördes i området 2011 gjordes också en kartanalys av de historiska kartorna från området (Hylén 2011). Själva vägen finns med på kartorna från tiden för storskiftet, det vill säga runt 1800, men också i stiliserad form på den geografiska kartan över Norra Solberga från 1687. Det finns också vägmärken som visar på vägsträckans ålder. I övrigt finns det från det område som var aktuellt för föreliggande förundersökning inte någon information i de äldre kartorna. Mellan Hunseberg och Blankefall går den planerade vägsträckningen till största delen genom Långarums hag- och utmark.

De ortnamn som är aktuella och som gränsar till förundersökningsområdet är *Hunseberg*, *Långarum* och *Blankefall*. Alla dessa har belägg från 1500-tal (Agertz 2008).

Hunseberg skrivs år 1542 *Hunsberg*. Förleden *hun-* kan vara i betydelsen 'ås, höjdsträckning', medan efterleden *-berg* är i betydelsen höjd.

Långarum nämns i de skrivna källorna första gången år 1563 och skrivs då *Langrom*. Här är förleden *lång-* i betydelsen 'långsträckt', medan efterleden *-rum* har betydelsen 'öppen terräng'.

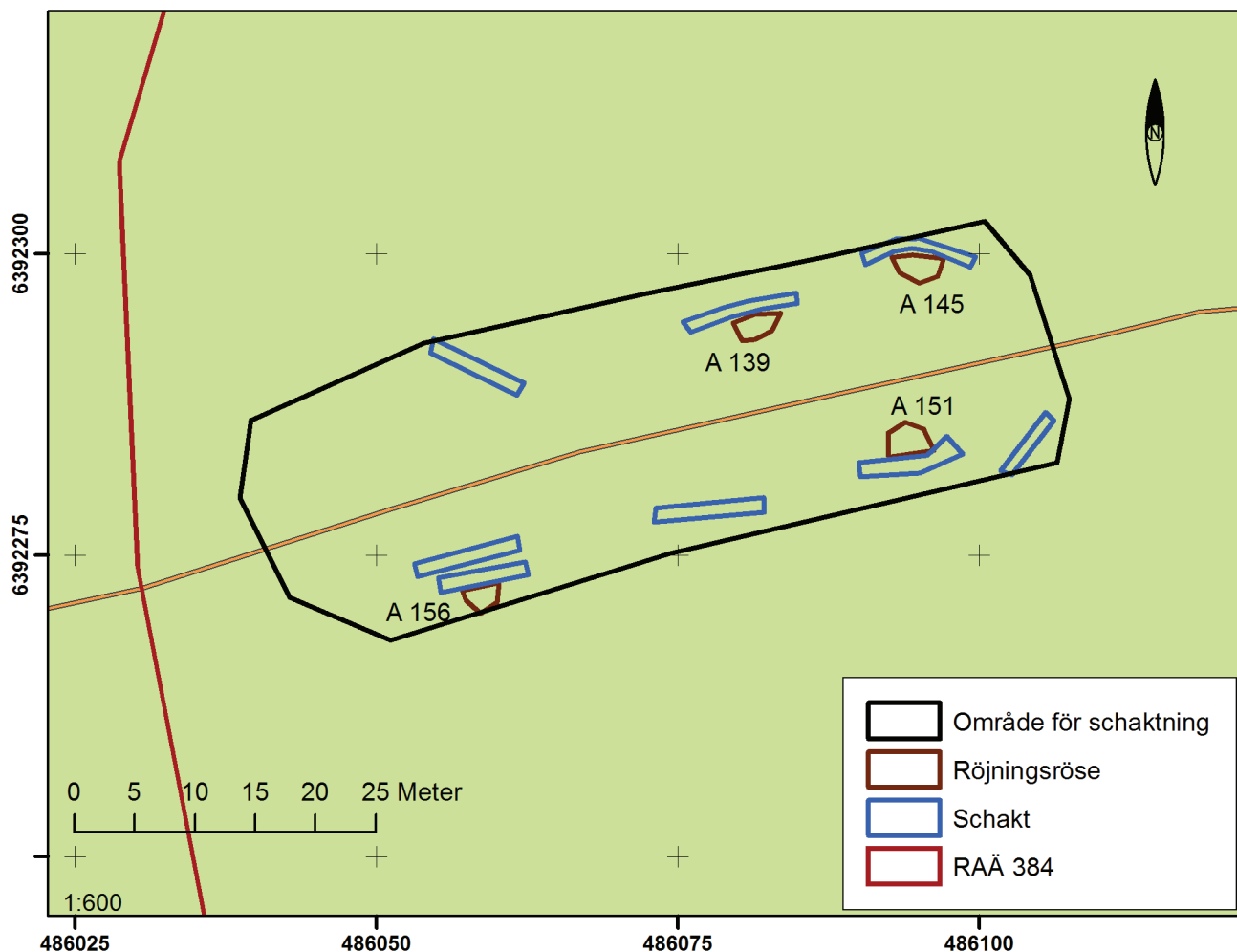
Blankefall skrivs år 1542 *Blanckeffalle*. Förleden i detta ortnamn är *blank-* i betydelsen 'blek, glänsande' här med syftning på jord. Efterleden *-fall* i betydelsen 'svedjefall', som avser mark där skogen är fälld eller avröjd.

Tidigare undersökningar

I samband med projektet Skog & Historia, som var ett inventeringsprojekt, registrerades ett stort antal lämningar i förundersökningsområdets närhet och det rörde sig framförallt om fossil åkermark. Inför arbetet med väg 954 genomfördes inledningvis en arkeologisk utredning, etapp 1 (Hylén 2011).

FIGUR 3. Grävmaskinen i arbete. Foto: Anna Ödeén.

Resultat

FIGUR 4. Plankarta med snittade röjningsrösen inom RAÄ 384. Upptagna schakt markerade.

Röjningsrösen inom vägområdet

I området som angränsade till väg 954 och som var cirka 70 x 20 meter i öst-västlig riktning, snittades fyra röjningsrösen med grävmaskin. Profilerna till dessa handrensades och fotograferades. Till tre av rösena gjordes matrisskisser medan ett röjningsröse ritades i skala 1:20.

Inom vägområdet upptogs också schakt ner till anläggningsnivå för att söka ovan mark ej synliga anläggningar (FIGUR 4). Sammanlagd schaktlängd var 64 meter. Inga strukturer eller anläggningar påträffades under detta arbete.

Röjningsröse A139

Det var ett flackt, runt röjningsröse med blandat stenmaterial. Anläggningen var 3,5 meter i diameter och 0,4 meter hög. Stenstorleken varierade mellan 0,1 och 0,5 meter, men det fanns också några enstaka som var större. Det var luftigt mellan stenarna och

FIGUR 5. Röjningsröse A139 från norr. De vita markeringarna visar områden med större sten och en trolig senare röjningsfas. De röda punkterna visar var material för analys samlades in. Foto: Jan Borg

FIGUR 6. Röjningsröse A145 från norr. Foto: Jan Borg.

därmed svårt att se lager i själva anläggningen. Öster om röjningsröset kunde en eventuell odlingsyta ses. Röjningsröset hade spår av två faser, med större stenar i kanterna av anläggningen (FIGUR 5).

Från röjningsröset samlades material för vedarts- och ^{14}C -analys in, P1 och P2 (FIGUR 5 SAMT BILAGA 1 OCH 2). Provet P2 innehöll dock inte tillräckligt med analyserbart material. P1 bestod enligt vedartsanalysen av tall. Det fick en datering som låg inom spannet 1680–1940 e.Kr (2 sigmas kalibrering) och hör alltså till sen historisk tid. Det är alltid vanskligt med endast en datering från ett röjningsröse och utifrån dess relativt låga ålder, enligt ^{14}C -analysen, uppstår frågan om det rör sig om kontaminering av rösets lager via rötter eller djurgångar.

Röjningsröse A145

Röjningsröse A145 var ett flackt, runt röjningsröse som var 4 meter i diameter och 0,3 meter högt (FIGUR 6). Stenmaterialet var relativt homogent med små stenar varav de flesta hade en storlek mellan 0,1 och 0,4 meter. Stenmaterialet låg luftigt i anläggningen utan klara lager eller odlingsfaser.

I detta röjningsröse samlades inget material in för analys.

FIGUR 7. Röjningsröse A151 från söder. Det jordfasta blocket ses till höger i anläggningen. De röda punkterna markerar var material för analys samlades in. Foto: Jan Borg.

FIGUR 8. Röjningsröse A156 från norr. De vita markeringarna visar områden med större sten och en trolig senare röjningsfas. De röda punkterna visar var material för analys samlades in. Foto: Jan Borg.

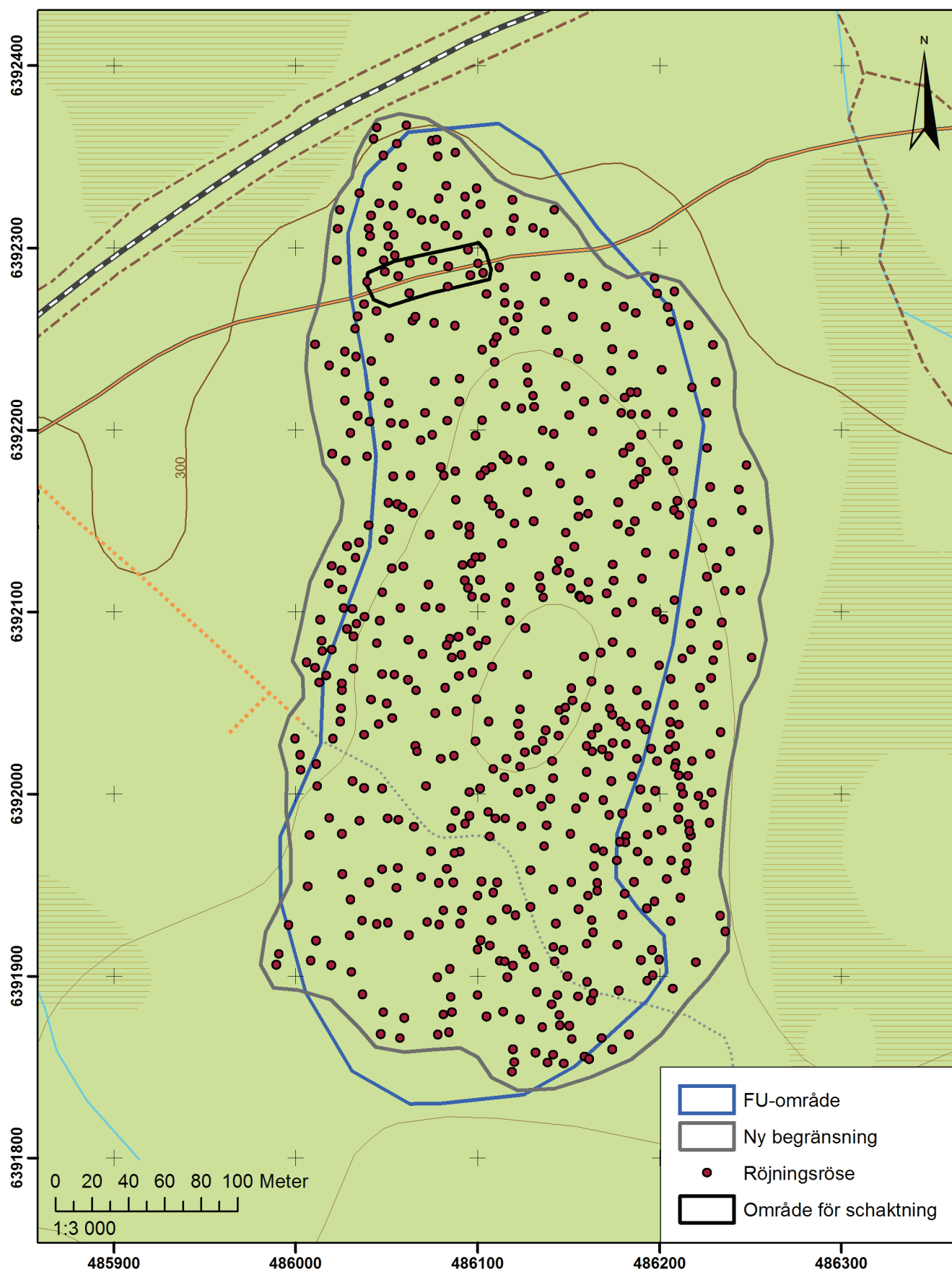
Röjningsröse A151

Ett något mer välvt röjningsröse än de övriga som undersöktes och det var uppslängt mot ett jordfast block (FIGUR 7). Anläggningen var rund, 4 meter i diameter och 0,5 meter hög. Stenmaterialet var blandat genom hela röjningsröset och mellan 0,1-0,5 meter. Inga odlingsfaser eller lager kunde ses i stenmaterialet, däremot en eventuell odlingsyta öster om röjningsröset.

I anläggningen samlades material in för vedarts- och ^{14}C -analys, P1 och P2 (FIGUR 7 SAMT BILAGA 1 OCH 2). Vedartanalysen visade att P1 innehöll al och P2 tall. Alen som trivs bäst intill vattendrag visar på närheten till våtare marker. Resultatet av ^{14}C -analysen blev för P1 1220–1380 e.Kr. och för P2 1630–1960 e.Kr. (båda med 2 sigmas kalibrering), det vill säga medeltid och sen historisk tid. Eventuellt kan det här röra sig om två olika odlingsfaser.

Röjningsröse A156

Ett flackt, runt röse som var 3,5 meter i diameter och 0,3 meter högt. Stenmaterialet varierade mellan 0,1 och 0,5 meter i storlek. Det var något mindre i röjningsrösets centrala delar vilket kan tyda på två olika röjningsfaser (FIGUR 8). I övrigt var även denna anläggning luftig mellan stenarna vilket gjorde det svårt att skönja några klara lager. Däremot kunde en eventuell marknivå ses i röjningsrösets botten. Där insamlades också material för vedart- och ^{14}C -analys, P1 och P2 (FIGUR 8 SAMT BILAGA 1 OCH 2). Vedartsanalysen visade att P1 innehöll tall och P2 bark eller näver. ^{14}C -analysen gav P1 en

FIGUR 9. RAÄ 384, plan över de karterade röjningsrösena. Begränsningen av fornlämningen har ändrats något.

datering som hamnade i tidsspannet 1310–1450 e.Kr. (2 sigmas kalibrering). P2 fick en datering till 1460–1650 e.Kr. (2 sigmas kalibrering). Röjningsröse A156 har utifrån ¹⁴C-analysen därmed en något mer sammanhållen bruksperiod. Men att ta i beaktande är att båda proverna är insamlade i det som i fält tolkades som en och samma, ursprungliga, marknivå och därför bör höra till anläggningens äldsta period.

Fornlämningen i sin helhet

En kartering och en karaktärisering gjordes av hela röjningsröseområdet, RAÄ 384 (FIGUR 9). Under denna kunde konstateras att anläggningarna i stort sett var likartade över hela fornlämningen. De var i allmänhet runda, 3–8 meter i diameter och 0,1–0,6 meter höga med en flack profil. Stenstorleken varierade från 0,1 till 0,7 meter men låg i huvudsak mellan 0,2–0,4 meter. De anläggningar som undersöktes var endast 3,5–4 meter i diameter. Det fanns ytor i fornlämningen där röjningsrösen var något mer glest placerade, framförallt i områdets södra delar.

Sammanfattning

Med anledning av Trafikverkets planer på att förbättra trafiksäkerheten på väg 954 i Nässjö kommun genomfördes en arkeologisk förundersökning i området. Den berörda fornlämningen var ett röjningsröseområde, RAÄ 384, som korsades av vägträckan.

Under arbetet karterades och karaktäriserades röjningsröseområdet. Röjningsrösen var i stort sett likartade över hela fornlämningen. De var i allmänhet runda, 3–8 meter i diameter och 0,1–0,6 meter höga med en flack profil. Stenstorleken varierade, men låg i huvudsak mellan 0,2–0,4 meter. De anläggningar som undersöktes var endast 3,5–4 meter i diameter.

Inom vägområdet snittades och dokumenterades fyra röjningsrösen. I tre av anläggningarna samlades prover in för vedarts- och ¹⁴C-analys. Röjningsrösen som undersöktes hade inga klara lager eller nivåer och stenmaterialet låg luftigt i anläggningarna, vilket gjorde provtagningen något vanskelig. Provsvaren som baserades på kol från tall, al och bark/näver gav spridda dateringar från medeltid till sen historisk tid. Dateringarna samt röjningsrösenas likartade karaktär antyder att markanvändningen inom fornlämning RAÄ 384 framförallt härrör från historisk tid, även om det naturligtvis inte kan uteslutas även äldre faser.

Åtgärdsförslag

Syftet med föreliggande förundersökning var att fastställa och beskriva fornlämningens karaktär, ålder och utbredning. Jönköpings läns museum anser att detta har uppnåtts och att ytterligare antikvariska åtgärder inte är nödvändigt. Den fossila åkern inom RAÄ 384 som berörs av vägområdet får anses färdigundersökt.

Länsmuseet har samrått med Länsstyrelsen angående åtgärdsförslagen.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens tillstånd:	431-4246-11
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2011-10-24
Jönköpings läns museums dnr:	226/11
Beställare:	Trafikverket
Fält- och rapportansvarig:	Anna Ödeén
Fältpersonal:	Jan Borg och Anna Ödeén
Fältarbetstid:	2011-11-28–2011-12-02
Län:	Jönköpings län
Kommun:	Nässjö kommun
Socken:	Norra Solberga socken
Fastighetsbeteckning:	Långarum 1:10
Belägenhet:	Lövhult 6E 8h
Koordinater:	N:6391860 E:486024
Koordinatsystem:	Sweref 99 TM
Undersökningsyta:	9 hektar
Fornlämningsnummer:	RAÄ 384
Fornlämningstyp:	Fossil åker
Tidsperiod:	Medeltid, historisk tid
Tidigare undersökningar:	Dnr 141/10

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Tryckta källor

- Agertz, J. (Red) 2008. *Om ortnamn i Jönköpings län. Småländska kulturbilder 2008*. Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och stiftelsen Jönköpings läns museum LXXVII.
- Hysten, H. 2011. *Väg 954, delen Hunseberg - Kättstorp. Arkeologisk utredning, etapp 1, inför breddning och nya sträckningar av väg 954, Hunseberg - Anneberg, delen Hunseberg - Kättstorp, Nässjö och Norra Solberga socknar i Nässjö kommun*. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 2011:37.

Arkiv

Jönköpings läns museums arkiv. Jönköping.

VEDLAB

Vedatomilabbet

Vedlab rapport 1209

2012-01-24

Vedartsanalyser på material från Småland, Norra Solberga sn Raä 384 Huseberg.

Uppdragsgivare: Anna Ödeén/Jönköpings läns museum

Arbetet omfattar sex kolprover från ett röjningsröseområde utanför Nässjö.

Proverna innehåller kol från al och tall. Det var mycket lite kol i provpåsarna och två av proverna kunde jag inte fastställa vedart för. Jag antar att förekomsten av tall återspeglar en mager sand-/moränjord i området. Proverna med tall kan ge en hög egenålder vid datering. Provet med al bör bli mer tillförlitligt.

Analysresultat

Anl.	ID	Anläggnings- typ	Prov- mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
139	1	Röjningsröse	0.3g	<0.1g 2 bitar	Tall 2 bitar	Tall 5mg	
139	2	Röjningsröse	<0.1g	Inget analyserbart	-	-	
151	1	Röjningsröse	1.4g	<0.1g 1 bit	Al 1 bit	Al <1mg	
151	2	Röjningsröse	<0.1g	<0.1g 2 bitar	Tall 2 bitar	Tall 4mg	
156	1	Röjningsröse	0.5g	<0.1g 3 bitar	Tall 3 bitar	Tall 3mg	
156	2	Röjningsröse	<0.1g	<0.1g 1 bit	Bark/Näver	-	

Erik Danielsson/VEDLAB
Kattås
670 20 GLAVA
Tfn: 0570/420 29
E-post: vedlab@telia.com
www.vedlab.se

De här trädslagen förekom i materialet

Art	Latín	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Al Gråal Klibbal	<i>Alnus sp.</i> <i>Alnus incana</i> <i>Alnus glutinosa</i>	120 år	Klibbalen är starkt knuten till vattendrag. Gråalen är mer anpassningsbar	Motståndskraftigt mot fukt. Brinner lugnt och ger mycket glöd.	Klibbalen kom söderifrån ca 5000 f.Kr. Gråalen vandrar in norrifrån ett par tusen år senare
Tall	<i>Pinus sylvestris</i>	400 år	Anspråkslös men trivs på näringsrika jordar. Den är dock ljuskrävande och blev snabbt utkonkurrerad från de godare jordarna när granen kom	Stark och hållbar. Konstruktionsvirke, stolpar, pålar, båtbygge, kärl (ej för mat) takspån, tjärbloss, träkol, tjärbränning	Underbarken till nödmjöl, årsskott kokades för C-vitaminerna. Även som kreatursfoder

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsen, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

Vedartsanalysen görs genom att studera snitt- eller brottytor genom mikroskop. Jag har använt stereolupp Carl Zeiss Jena, Technival 2 och stereomikroskop Leitz Metalux II med upp till 625 gångers förstoring. Mikroskopfoton är tagna med Nikon Coolpix 4500. Referenslitteratur för vedartsbestämningen har i huvudsak varit Schweingruber F.H. Microscopic Wood Anatomy 3rd edition och Anatomy of European woods 1990 samt Mork E. Vedanatomi 1946. Dessutom har jag använt min egen referenssamling av förkolnade och färiska vedprover.

UPPSALA
UNIVERSITET

Uppsala 2012-03-16

Anna Ödeén
Jönköpings läns museum
Box 2133
550 02 JÖNKÖPING

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Göran Possnert

Besöksadress:
Ångströmlaboratoriet
Lägerhyddsvägen 1
Rum 4143

Postadress:
Box 529
751 20 Uppsala

Telefon:
018 - 471 30 59

Telefax:
018 - 55 57 36

Hemsida:
<http://www.angstrom.uu.se>

E-post:
Goran.Possnert@Angstrom.uu.se

Resultat av ^{14}C datering av träkol från Nässjö kommun, Norra Solberga sn, väg 954, Småland.

Förbehandling av träkol och liknande material:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före acceleratorbestämningen av ^{14}C -innehållet förbränns, det tvättade och intorkade materialet surgjort till pH 4, till CO_2 -gas, som i sin tur konverteras till fast grafit genom en Fe-katalytiskreaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

RESULTAT

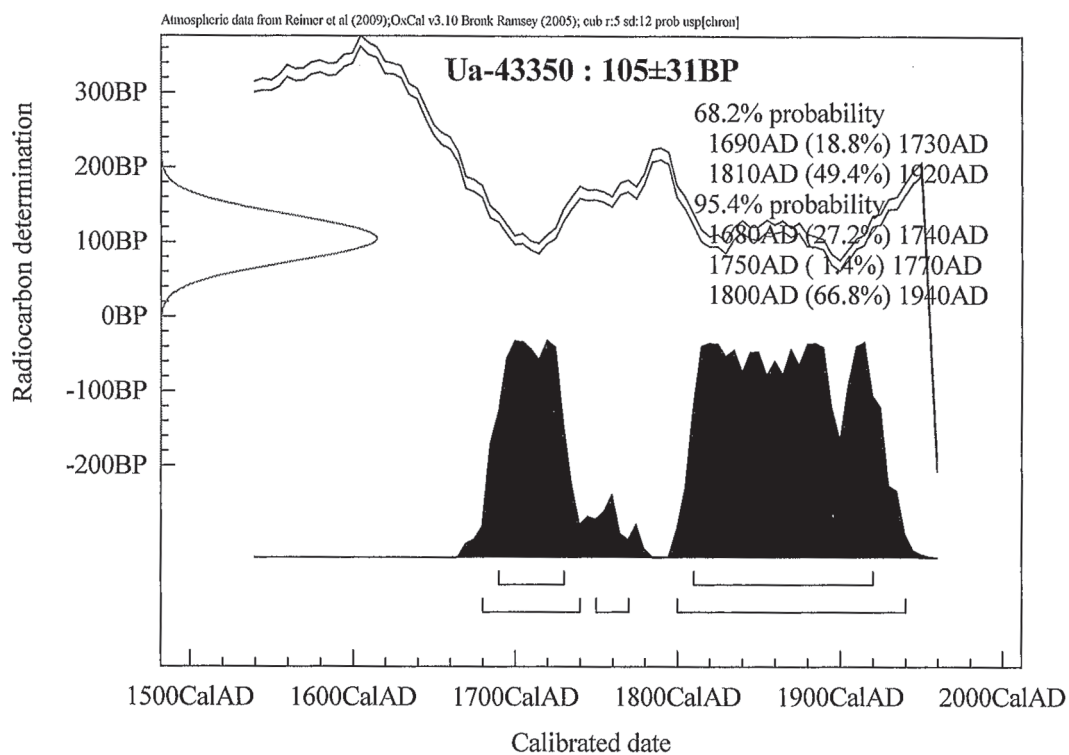
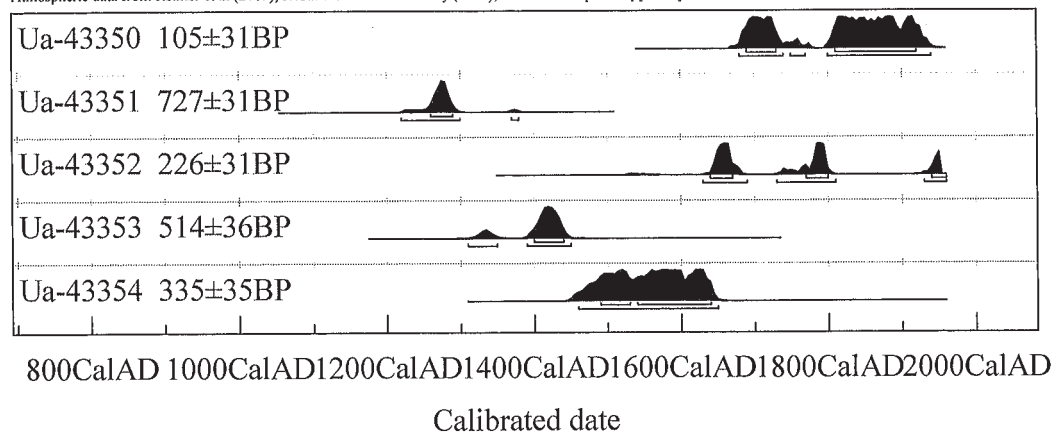
Labnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C}$ ‰ VPDB	^{14}C ålder BP
Ua-43350	Röse 139 PKI (Tall)	-24,8	105 ± 31
Ua-43351	Röse 151 PKI (AI)	-22,8	727 ± 31
Ua-43352	Röse 151 PKII (Tall)	-26,1	226 ± 31
Ua-43353	Röse 156 PKI (Tall)	-28,7	514 ± 36
Ua-43354	Röse 156 PKII (Bark/Näver)	-28,0	335 ± 35

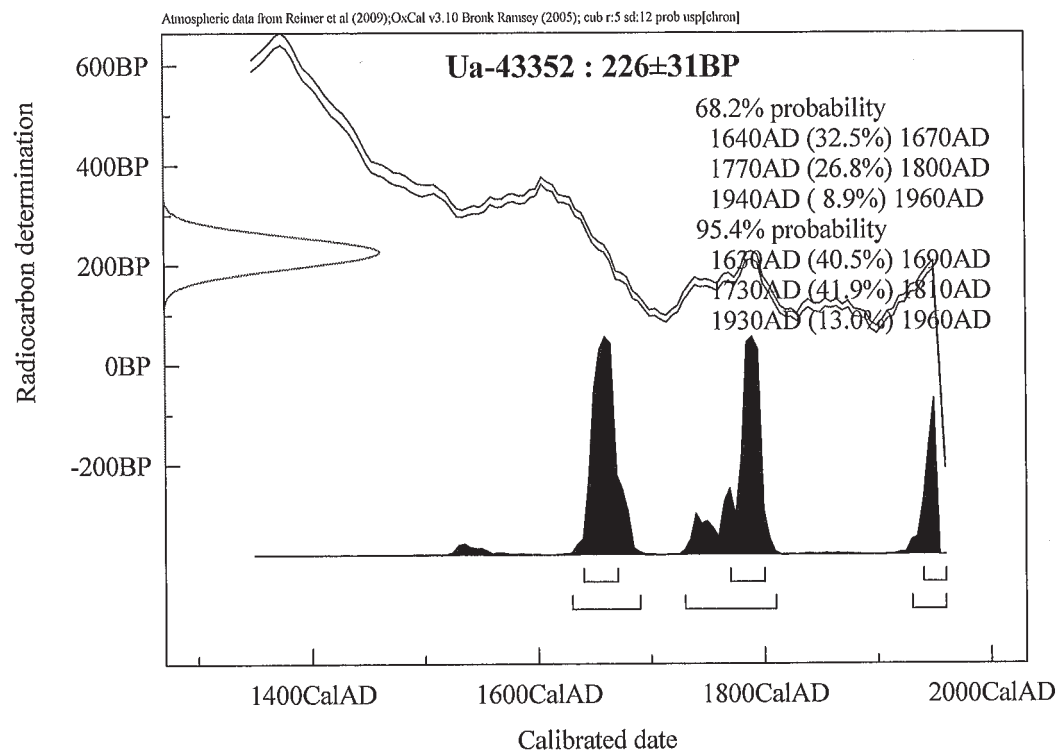
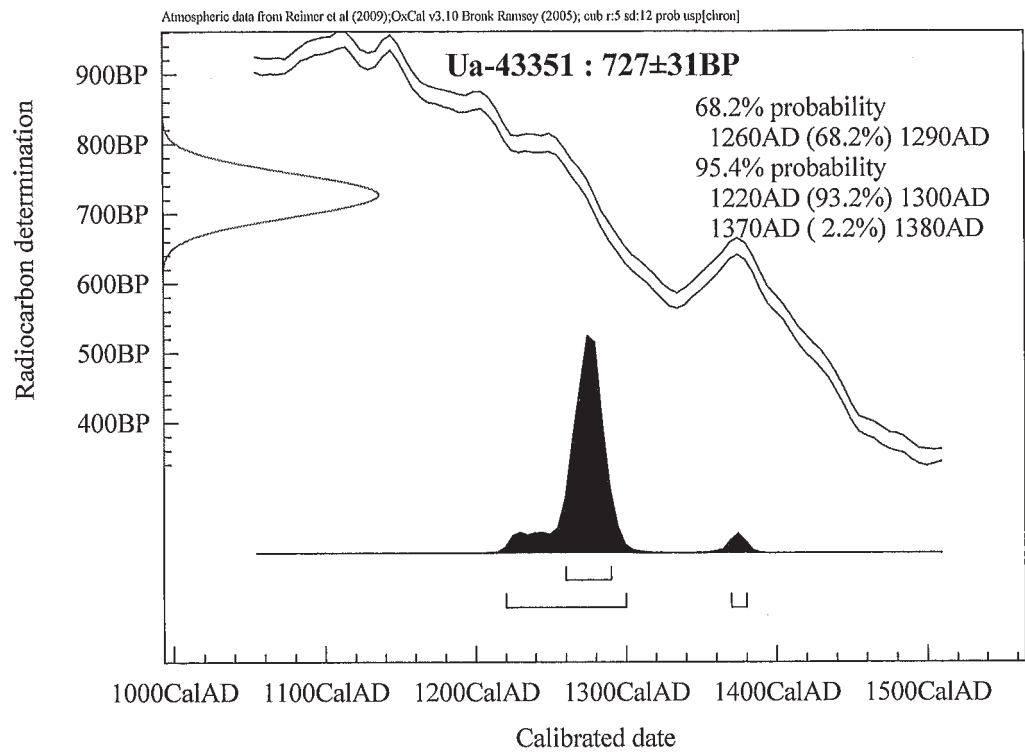
Provet *Röse 139 PKII* innehöll för lite organiskt material efter förbehandlingen och kunde ej dateras.

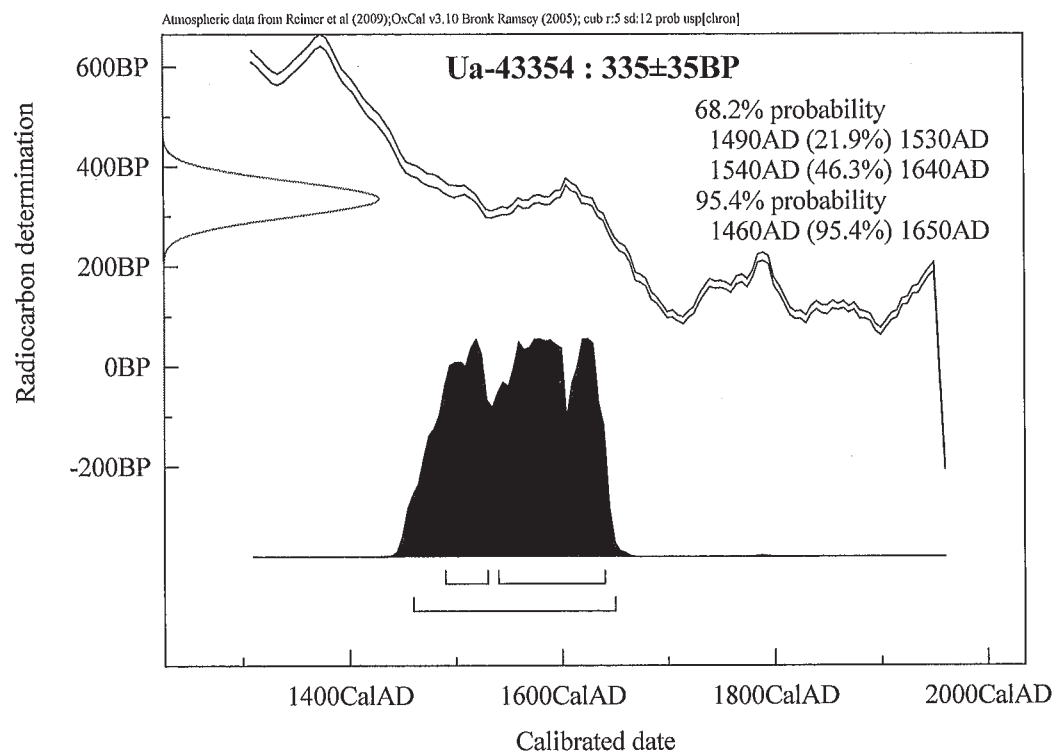
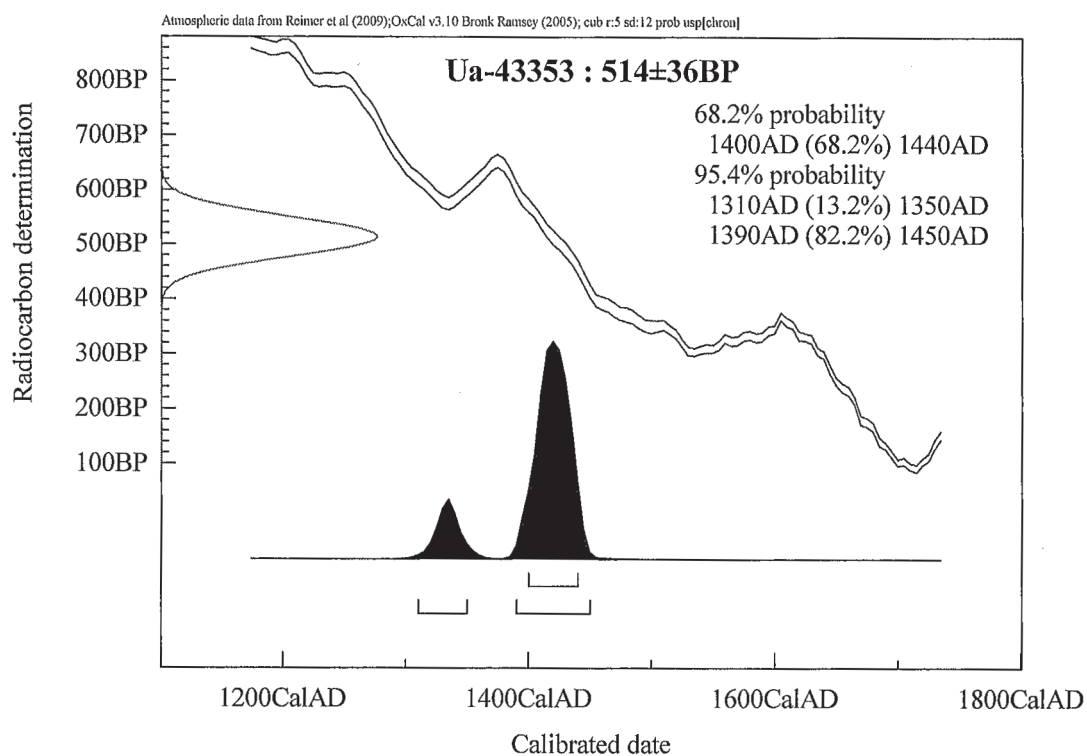
Med vänlig hälsning

Göran Possnert/Ingela Sundström

Atmospheric data from Reimer et al (2009); OxCal v3.10 Bronk Ramsey (2005); cub r:5 sd:12 prob usp[chron]

Trafikverkets planer på att förbättra trafiksäkerheten utmed väg 954 i Näs-sjö kommun föranledde en förundersökning av ett röjningsröseområde som genomkorsades av vägen. I samband med det arbetet gjordes en kartering av fornlämningen. Fyra röjningsrösen utmed vägen snittades, dokumenterades och provtogs. De dateringar som gjordes visade att röjningsstenen plockats ihop sedan medeltid.